

Izlaganje sa znanstvenog skupa

329(430), 3:28

329(430)

Značenje kršćanske demokracije u aktualnom političkom trenutku Republike Hrvatske i geneza projekta Hrvatske kršćanske demokratske unije

MARKO VESELICA*

“Demokršćanstvo je pokušaj da se s pozicija sustava vrijednosti, savjesti i osobne odgovornosti, koji je kršćanstvo pohranilo u geniju i načinu razmišljanja i življenja u zapadnoj civilizaciji diljem svijeta, odgovori na krupna i konkretna pitanja našeg naroda i našeg vremena.”

“Novi list”, Rijeka, 13. studenoga 1992. godine.

Sažetak

Autor smatra da Hrvatska ima specifičnu tradiciju kršćanske demokracije: ona je prepoznatljiva u programu Hrvatske stranke prava nakon 1894., u narodnjačkoj politici kao i u politici Hrvatske seljačke stranke. Evropska iskustva u posttotalitarnim društvima pokazuju da je kršćanska demokracija odsudna za obnovu pravnih i vrijednosnih sustava, pa to treba uvažiti u Hrvatskoj. U uvjetima sloma komunizma u Hrvatskoj 1989. mogla je biti politički uspješna samo nacionalno-populistička stranka. Stoga je Hrvatska kršćansko-demokratska stranka Ivana Česara pokrenuta kao dugoročni politički projekt. Okupljanjem svih demokršćanskih i narodnjačkih stranaka u Hrvatskoj kršćansko-demokratskoj uniji mogla bi se razviti politička snaga koja će odrediti politički identitet Hrvatske u budućnosti.

Ključno je pitanje hrvatske politike hoće li u ovim teškim i prijelomnim trenucima uspjeti u stvaranju hrvatske države i prijelazu iz jednog totalitarnog političkog sustava u demokratski. Pritom odmah valja naglasiti da država nije stvorena deklaracijom: “Imamo Hrvatsku!”. Državu ne čini u bitnom vlast i održavanje vlasti, nego je čine ljudi, njihovi običaji, njihovo čudoređe i način života. U tom je sklopu od presudne važnosti hoće li Hrvatska u ovom povijesnom trenutku započeti s novim ideološkim eksperimentima ili će uspjeti u svoj projekt ugraditi vlastitu tisućljetnu tradiciju starodrevnog prava i državnog života. Ako se izuzmu kratkotrajna razdoblja ideoloških diktatura u ovom stoljeću, hrvatska je državopravna tradicija upravo zasnovana na fundusu tisućljetne civilizacije i na prihvaćanju zapad-

* Marko Veselica, docent Ekonomskog fakulteta u Zagrebu i predsjednik HKDU-a.

ne kršćanske duhovnosti. Upravo ta kršćanska duhovnost kroz cijelu povijest čini okosnicu hrvatske ideje za koju se stoljećima borio i žrtvovao hrvatski narod.

Kad se kaže da Hrvatska nema tradiciju kršćanske demokracije, tada je posrijedi posvemašnje nepoznavanje hrvatske političke povijesti 19. i 20. stoljeća. Ta je tradicija nazočna i u pravaškoj ideji, posebice nakon preformuliranja stranačkog programa 1894. godine pa do kraja I. svjetskog rata. Tradicija demokršćanstva jednako je nazočna i u narodnjaka, a kasnije i u Hrvatskoj seljačkoj stranci.

Dakle, Hrvatska kršćanska demokratska unija može se osloniti upravo na tu bogatu političku baštinu!

Što je i zašto kršćanska demokracija danas?

Nakon II. svjetskog rata i sloma totalitarne ideologije upravo je kršćanska demokracija u europskim zemljama pomogla prevladati rasap pravnih i vrijednosnih sustava. Ključnu ulogu u prevladavanju duhovno-vrijednosnog nihilizma fašističke ideologije i ponovno utemeljenje državne politike u Njemačkoj i Italiji odigrao je upravo korijeni zaokret prema kršćanskim idejama, odnosno obnova fundamentalne spona između kršćanske vrijednosne orijentacije i političkih nazora i prakse. Pritom je Crkva ponovno povratila svoj jaki moralni i duhovni položaj, koji je bio važna pretpostavka stvaranja kršćanskih stranaka u 19. stoljeću. Tako su kategorije pozitivističkog prava i instrumentalističke politike prve polovice 20. stoljeća, koje nisu mogle prosuđivati i korigirati učinke velikih ideologija, u zapadnoeuropskom svijetu zamijenjene sadržajem kršćanskih, moralnih i prirodno-pravnih kategorija. Tek s tog stajališta mogla je Europa osuditi nacističku i fašističku diktaturu i iz temelja obnoviti svoj politički život. *Demokršćanstvo je na taj način postalo najznačajnija politička opcija, ne samo u Italiji i Njemačkoj nego i u ostalim zapadnoeuropskim zemljama, kao što su Austrija, Švicarska, Francuska i Nizozemska. Kako, dakle, odgovoriti na često postavljano pitanje: "Zašto kršćanska demokracija u Hrvatskoj danas?"*

Upravo zato što je kršćanska demokracija onaj moderni politički pokret koji svoje principe izvodi iz kršćanske objave i odgovornosti čovjeka za njegova djela. Izazovima velikih totalitarnih ideologija i nihilizmom koji je zagospodario jednako u politici, i gospodarstvu, u znanosti i umjetnosti. U naše je vrijeme u cijelom svijetu, pa tako i u Hrvatskoj, doveden u pitanje cjelokupni fundus tisućljetne kršćanske civilizacije. Imajući ovo na umu, temeljna je zadaća hrvatske politike *u ovom trenutku ponovno oživjeti zajedničke kršćanske vrednote i osnovne nazore* — prije svega moral, zasnovan na poštivanju dostojanstva ljudske osobe i odgovornosti. To je jedini način da se popuštanjem starih političkih kontrola moći uspostavi funkcioniranje i red u društvu.

Perspektive kršćanske demokracije u Hrvatskoj

Neosporna je činjenica da su djelovanjem Crkve u Hrvata utjecaji kršćanstva na naš narod bitni i da oni određuju sve njegove ključne, duhovne, moralne, kulturno-civilizacijske, socijalno-gospodarske i druge odrednice života. Nemoguće je shvatiti i kvalificirati našu cjelokupnu duhovnu i materijalnu produkciju bez kršćanstva. Kršćanstvo je pomoglo hrvatskom narodu (bilo preko svojih pastira, bilo preko tragova koji su pohranjeni u spomenicima i znakovima narodne memorije) da od otrova, požara i vremena sačuva nepotrošivo zlato našeg genija i neuništivosti. Tragovi ove memorije duboko su usadeni u našu svijest i podsvijest, gdje svaka stopa naše zemlje i sve njezine drevne građevine i duhovne tvorevine govore o tome. Ovo je osobito značajno za moralne sustave i običaje našeg naroda. Zbog svoje prosvijećenosti Evandeljem, hrvatski je narod često puta bio toliko širok da je okupator, a poglavito srbijanski, olako ulazio u njegov etnički, prostorni i državni organizam. No, s druge strane, upravo je ta sposobnost nošenja križa i preko Crkve dodira s Kristom, Evandeljem i Svetom Stolicom, donijela hrvatskom narodu sposobnost da unatoč svim okupacijama, zločinima i razaranjima njegova duhovnog i stvarnog organizma, sačuva svoju energiju, svijest i organizacijsku sposobnost, svoju darovitost, želju, volju i odlučnost da stvori hrvatsku državu.

Dizanje hrvatskog Feniksa iz zagrljaja srbijanske i srbokomunističke okupacije, nakon razaranja i ubijanja u ovih 76 godina, povezano je s onim energijama i sposobnostima u hrvatskom narodu koje je u njemu odnjegovala Crkva u Hrvata i kraljica Hrvata — gospa Marija. Stoga je nemoguć cjelokupni preporod i obnova hrvatskog naroda nakon završetka ovog krvavog obrambenog rata protiv velikosrpske agresije bez reinstalacije i oplodnje kršćanskog sustava vrijednosti, koji nam je sačuvala i odnjegovala naša katolička vjera.

Ima li išta stabilnije, ljepše i djelotvornije u duhovnoj obnovi našeg naroda u ovom apokaliptičkom ratu, od shvaćanja i primjena evandeoskih poruka. Može li se danas, nakon masakra tisuća i tisuća hrvatskih boraca i civila, od kojih su neki ostali teški invalidi, bez ruku, nogu i očiju, kao i s velikim traumama u srcima i svijesti, Hrvatska kao država uopće obnoviti bez one nepotrošive ljubavi i solidarnosti koja dolazi iz memorije i poslanja naše kršćanske vjere?

Zato je perspektiva kršćanske demokracije u Hrvatskoj sjajna, neizbježna i u svome uzletu. Kršćanska demokracija jednostavno korespondira s duhovnim nasljedstvom hrvatskog puka i njegovom prirodnom potrebom da afirmira načela po kojima je uvijek živio. Hrvatski su demokršćani danas jedan od sudionika pluralističke scene u demokratskoj Hrvatskoj, i to u pravom smislu riječi, jer su u vrlo teškim okolnostima uspjeli participirati u demokratskoj vlasti upravo onoliko koliko su se u kratko vrijeme mogli organizirati. Moram reći da kršćani u politici ne nastupaju u ime svoje vjerske zajednice — Crkve, nego kao građani po svojoj kršćanskoj savjesti. Dake, kršćanski je personalitet ovdje važniji od kršćanskog kolektiviteta. To znači da mi demokršćani u politici ne argumentiramo teološkim i vjerskim argumentima, nego argumentima koji proizlaze iz autonomne konzistentije i zakonitosti ovozemnih stvarnosti.

Samo se ljudi koji vjeruju u Krista i besmrtnost i koji su radi budućnosti Hrvatske spremni odreći se svakoga privatnog interesa protivnog Hrvatskoj kao općem dobru, mogu suprotstaviti destrukcijama, odmazdama, novim mafijama i patološkim pojedincima Hrvatske. Samo je s duhovno-moralnih pozicija kršćanstva moguća kritika korozije vlasti, a da to ne bude proizvodnja nove mržnje i destrukcija u hrvatskom narodu, nego rasvjetljavanje onoga kriminalnog i opasnog za funkcioniranje našega državnog i narodnog organizma. U tom smislu svakako postoje razlike. Demokracije u političkim ideologijama pojedinih društvenih skupina nisu identične. U tom kontekstu je moguće govoriti i o kršćanskoj demokraciji u Hrvatskoj, i to kao posebnoj kvaliteti koja bi se upirala na kršćansko shvaćanje čovjeka, specifično kršćanski humanizam, a koja bi se gradila na kršćanskom vrijednosnom sustavu.

U središtu kršćanskog koncepta demokracije jest ideja da se ne može težiti dobru nekoga društvenog subjekta ako taj ne sudjeluje, što je moguće više, u definiranju zajedničkih ciljeva i u njihovom konkretnom ostvarivanju. To je središnja poruka demokracije. U tom smislu pretpostavljen je i stalan duhovni proces kojim ljudske osobe racionaliziraju svoje društvene odnose, u čemu je prednost i kvaliteta kršćanske demokracije.

Na kraju, naše demokršćanstvo je naš idealizam jer ćemo kroz njega, a u interesu ljudske osobe i općega dobra, najbolje potvrditi naše kršćanstvo, očuvati ljestvicu vrijednosti, duh, moral, hrabrost i vjeru u Hrvatsku. U Hrvatsku gospodarski stabilnu, bogatu, ekološki čistu, pravednu, čestitu — demokratsku.

Geneza projekta stvaranja Hrvatske kršćanske demokratske unije

Ideja o organskom, pa i formalnom povezivanju HDS-a i HKDS-a stara je koliko i proces stvaranja hrvatskih političkih stranaka tokom 1989. godine. U prvim počecima smatralo se da treba stvoriti neku vrstu foruma, kruga ili zajednice, koji će okupiti sve oporbene hrvatske političke snage, neovisno o ideološkoj opredijeljenosti, u borbi protiv unitarno-totalitarne srbokomunističke tvorevine koja se zvala Jugoslavija. Ideja je, dakle, bila da se ne stvori jedna precizno profilirana politička stranka, nego jedna vrsta zajednice u okviru koje bi se postigla optimalna koncentracija svih čimbenika koji se suprotstavljaju srbokomunističkoj Jugoslaviji i koji žele odgovoriti povijesnom zahtjevu i vjekovnom interesu hrvatskog naroda da se stvori samostalna demokratska država Hrvatska. U tom pravcu stvoren je i postupno oblikovan projekt HDZ-a, u kojem su u početku bili gotovo svi akteri i čelnici relevantnih hrvatskih političkih stranaka. S druge strane, kod značajnog broja ljudi postojao je animozitet prema kršćanskoj stranci jer je to kod sviju izazivalo primisli klerikalizma i neuspjeha pokušaja stvaranja takvih stranaka u 19. i 20. stoljeću. U uvjetima opće ugroženosti hrvatskog naroda od različitih okupatora, a poglavito od srbo-okupatora, jedinu masovnu prođu na hrvatskoj višestranačkoj političkoj sceni imale su nacionalno populističke stranke, koje su se — bilo umjerenno, bilo radikalno — organizirale u borbi protiv naših zavojevača, a za stvaranje samostalne države Hrvatske.

U tom pravcu je između dva rata dominantnu poziciju stekao HSS, kao integralan i masovan populistički hrvatski narodni pokret, koji je orga-

nizirao više od 80 posto hrvatskog naroda. To se osobito manifestiralo na izborima 1939. godine, nakon čega je i stvorena Banovina Hrvatska, kao prijelazni oblik u stvaranju Nezavisne Države Hrvatske. Također se paralelno formirao komunistički i radikalno-nacionalistički pokret, koji su bitno pridonijeli tragediji hrvatskog naroda, jer ni jedan ni drugi, bilo iz objektivnih, bilo iz subjektivnih razloga, nisu našli puta ni metode da riješe hrvatsko pitanje u konkretnom povijesnom kontekstu, tako da su oba pala na ispitu interesa i odgovora na ključne zadatke pred kojima se našao hrvatski narod u jednom dramatičnom trenutku svoje povijesti.

U uvjetima raspada sovjetskog imperijalnog komunističkog sustava, kao instrumenta velikoruskog imperijalizma, i raspada jugoslavenskog komunističkog sustava, kao instrumenta srpskoga imperijalnog hegemonizma, te velike prijetnje od dobro organiziranog velikosrpskog zločinačkog pokreta koji je od 1987. predvodio Slobodan Milošević, u Hrvatskoj se također morao pojaviti masovni populistički narodni pokret čiji je organizator postala HDZ, na čelu s dr. Franjom Tuđmanom. U tim su uvjetima bile vrlo male šanse za profilaciju i dinamizaciju jedne hrvatske kršćansko-demokratske stranke. Međutim, velika je zasluga dr. Cesara i kruga oko njega, koji je već sredinom, a pogotovo u jesen i krajem, 1989. godine imao gotov kršćansko-demokratski koncept, na osnovi kojega je želio da uz podršku drugih stvori jednu kršćansko-demokratsku stranku za naše uvjete. On je, studirajući na stranim sveučilištima i boraveći u europskim zemljama, a pogotovo u SR Njemačkoj, ušao veoma duboko i konkretno u demokršćansku doktrinu i način njezine političke i stranačke profilacije u Njemačkoj i drugim europskim zemljama. U tom pravcu on je zasigurno pionir konkretnog demokršćanstva, kako na europskoj razini tako i u našim konkretnim hrvatskim uvjetima. Na tom planu prof. dr. Ivan Cesar ima goleme zasluge za proces jačanja demokršćanske opcije, koji će u perspektivi najvjerojatnije predstavljati bazičnu opciju hrvatske stranačke i svekolike politike, te imati značajan upliv na profilaciju hrvatskog Sabora i ukupne državne i političke scene u Republici Hrvatskoj.

Sukladno već ranije definiranom stajalištu prof. dr. Cesara, da bi HKDS i HDS trebali svakako naći putove približavanja i ujedinjavanja, tijekom 1992. godine nastavljeni su razgovori. Naime, osjećali smo i prosuđivali da dotadašnjim načinom rada i organizacije, kao i profilacijom naših dviju stranaka, ne možemo otići daleko i da moramo krenuti u projekt *koncentracije svih stranaka demokršćanske i narodne orijentacije*. Na temelju ove prosudbe otpočeli su intenzivni pregovori između čelnika HDS-a, HKDS-a, HSS-a i KNS-a, koji su u travnju 1992. godine urodili početnim sporazumom, iako je bilo značajnih razlika u pristupu samom projektu. Držali smo da je ova koncentracija potrebita hrvatskoj političkoj sceni i da se ove 4 stranke mogu politički profilirati ako se stvori jedan kvalitativno nov nositelj na hrvatskoj političkoj sceni te ako se radikalno zaustavi proces entropičnog množenja patuljastih hrvatskih političkih stranaka, kojih već sada ima više od 60, a koji bitno pridonosi jačanju jednopartijskog sustava u Hrvatskoj, sa svim pogubnim posljedicama za opstojnost i budućnost hrvatskog naroda i demokracije.

O značenju političkih stranaka koje svoje političko djelovanje temelje na demokršćanskoj doktrini i pozitivnim stečevinama europskih demokršćanskih stranaka u današnjem političkom trenutku Hrvatske, pokojni prof. dr. Ivan

Cesar u svojoj je raspravi *Smisao Unije* u svibnju 1993. godine napisao sljedeće:

“Demokršćanske stranke su u svojem temelju pučke (narodne) stranke, jer one demokratskim sredstvima povezuju *sve ljude* koji u javnom i političkom djelovanju prihvaćaju općeljudske vrijednosti i povezuju ih s kršćanskim svjetonazorom i ethosom. Unija ni u kojem slučaju ne znači *izjednačavanje*, nego ujedinjavanje na temelju *različitosti*. U demokršćanskom djelovanju mora se unutar samoga tog određenja razvijati konkurencija djelovanja na dobrobit čovjeka pojedinca i naroda. Unija, dakle, predstavlja politički centar koji, uz svoj centar, ima uključene orijentacije od desno do lijevo, unutar politike kršćanskih demokrata. Demokršćanska politička ideja mora biti tako snažna da uspije sve to koordinirati. Ako to ne uspijeva, nije politički odgovorna i zrela za trenutak vremena.

U našem slučaju Unija znači ujedinjavanje onih političkih stranaka koje pokušavaju ili žele biti demokršćanske, te je stoga *Unija viši stupanj onoga što je započeto s HKDS-om*. Nitko nema monopol demokršćanske politike, te prava demokršćanska stranka *mora na principu konkurencije moći ujediniti sve one koji se danas u Hrvatskoj žele afirmirati kao demokršćani*. Nažalost, princip Unije u hrvatskoj politici nije afirmiran, jer je kod nas poznatije pravilo ‘*два Hrvata, tri stranke*’. Politički trenutak Hrvatske jednostavno nas sili na Uniju. Ako se nisu kadri ujediniti oni koji žele slijediti politiku demokršćanske orijentacije, kako će ti isti ujediniti sve Hrvate poštujući kod toga njihove različitosti kao vrijednosti u stvaranju zajedničkoga dobra?

Demokršćanstvo mora poštivati princip supsidijarnosti i solidarnosti!

Politička je snaga demokršćanstva takva da mora moći u prvom planu imati čovjeka pojedinca i stvoriti takvu državu čija će dužnost biti služiti državljanima. *Demokršćanstvo mora služiti svim Hrvatima i narodnim zajednicama koje žive u hrvatskim granicama*. Naš demokršćanski cilj je duhovno i materijalno blagostanje pojedinca i društva, a ne samozadovoljstvo strankom. Dakle, nije pitanje što će biti s HKDS-om, HDS-om i ostalima koji uđu u Uniju, nego je pitanje, kako će se afirmirati demokršćanska politika na dobrobit svih Hrvata. Onaj dio Unije koji nije sposoban izdržati konkurenciju unutar Unije svojim programima i djelovanjem sam će po sebi nestati. Pa, ako se stoga pitate što je sa sudbinom stranaka koje ulaze u Uniju, nestaju li one i kako će živjeti, odgovor je jedan jedini: *Živjet će ako su djelotvorno konkurentne i odgovorni čimbenik politike*. Dakle, Unija znači afirmaciju rada, odgovornosti i sposobnosti biti prisutan za dobro ljudske osobe, a nipošto afirmaciju liđerstva.

Vode stvara politička razina i oni su takvi kakva je snaga stranke, ali vrijedi i obrnuto. Borba za vlast za demokršćane znači *primanje odgovornosti u djelovanju*, što nije ništa drugo nego vladanjem služiti. Budući da se borimo za vlast u Hrvatskoj, moramo biti sposobni za demokršćansko služenje, a *vježba za to nam je Hrvatska kršćanska demokratska unija*.

Unija je nešto što je već afirmirano u svijetu i u Europi. Tipičan primjer za to je CDU (Kršćanska demokratska unija Njemačke). Mi smo,

stvaranjem Unije, zapravo krenuli onim putem koji je već isproban i kojim hrvatska politika mora krenuti. Hrvatski demokršćani žele da Hrvatska koja je međunarodno priznata postane i *međunarodno prepoznata*. Po Uniji mi smo u svijetu prepoznatljivi, što nam treba za dobrobit Hrvata i svakog čovjeka. Unija mora koristiti iskustva svih onih stranaka koje joj pristupaju, a njihovi programi moraju biti podloga konkurenciji uspješnog djelovanja unutar Unije. Dakako, na kraju ne treba naglašavati da smo mi sada na početku stvaranja Unije i da će ona biti takva kakvom ćemo je mi izgraditi svojom političkom mogućnošću poštivanja različitosti za dobro i afirmaciju onoga što stoljećima živi u našem narodu."

Govoreći o prosudbama demokršćanskih tendencija u Hrvatskoj, na tribini "Kršćanska demokracija u Hrvatskoj", održanoj u Zagrebu krajem prosinca 1993. godine, fra Zvonimir Šagi Bono je, uz ostalo, kazao i sljedeće: "... jasno je da će s vremenom iz više hrvatskih stranaka morati nastati jedna doista respektabilna kršćanska grupacija. *Vrijeme pravih demokršćana tek dolazi...*"

Marko Veselica

*THE SIGNIFICANCE OF CHRISTIAN DEMOCRACY IN TODAY'S
POLITICAL CIRCUMSTANCES OF THE REPUBLIC OF CROATIA
AND THE GENESIS OF THE PROJECT OF THE CROATIAN
CHRISTIAN-DEMOCRATIC UNION*

Summary

The author is of the opinion that Croatia has a singular tradition of Christian democracy which is represented by the political program of the Croatian Party of Rights after 1894, by the populist politics and the policies of the Croatian peasants' party. The European experience in post-totalitarian societies shows that Christian democracy is a sine qua non for the renewal of the legal system and the system of values and should be taken into account in Croatia. Following the 1989 collapse of communism in Croatia only a national-populist party could have gained political clout. That was why the Croatian Christian-democratic party of Ivan Cesar was envisaged as a long-term political project. By bringing together all Christian-democratic and populist parties within the Croatian Christian-democratic union, a genuine political power could sprout which might be a force to reckon with when outlining Croatian future political identity.